

Preliminarus vertimas

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
EUROPOS TARYBA

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

TREČIASIS SKYRIUS

NUTARIMAS DĖL

Alicijos ČUDAK pareiškimo Nr. 15869/02
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), 2006 m. kovo 2 d.
posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko B.M. ZUPANČIČ,

teisėjų J. HEDIGAN,

L. CAFLISCH,

C. BÍRSAN,

A. GYULUMYAN,

R. JAEGER,

E. MYJER,

ir *skyriaus kanclerio* V. BERGER,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 2001 m. gruodžio 4 d.,

atsižvelgdamas į Vyriausybės atsakovės pateiktą poziciją ir į pareiškėjos
kaip atsakymą pateiktą nuomonę,

po svarstymo nutarė:

FAKTAI

Pareiškėja Alicija Čudak yra Lietuvos Respublikos pilietė, gimusi 1961
m. ir gyvenanti Vilniuje.

A. Bylos aplinkybės

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti taip.

1997 m. lapkričio 1 d. pareiškėja buvo priimta dirbti korespondente-telefoniste Lenkijos Respublikos ambasadoje Vilniuje. Darbo sutartyje buvo numatyta sąlyga, kad iš darbo sutarties kylantys ginčai sprendžiami pagal Lietuvos Respublikos teisę.

1999 m. pareiškėja pateikė skundą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, kaltindama seksualiniu priekabiavimu vieną iš savo kolegų vyrų, ambasados diplomatinio personalo narį. Atlikus tyrimą, kontrolieriaus tarnyba pranešė, kad pareiškėja iš tiesų tapo seksualinio priekabiavimo auka. Pareiškėja teigė, kad dėl įtampos darbe ji susirgo.

Pareiškėja turėjo nedarbingumo lapelį nuo 1999 m. rugsėjo 1 d. iki spalio 29 d. 1999 m. spalio 29 d. ji atvyko į darbą, tačiau nebuvo įleista į ambasados patalpas. Atvykusi į darbą 1999 m. lapkričio 22 d., pareiškėja ir vėl negalėjo patekti į pastatą. Ta pati situacija pasikartojė ir jai atvykus į darbą 1999 m. lapkričio 23 d.

1999 m. lapkričio 26 d. pareiškėja raštu kreipėsi į ambasadorę, informuodama apie minėtus incidentus. 1999 m. gruodžio 2 d. pareiškėjai buvo pranešta, kad ji atleista iš pareigų dėl neatvykimo į darbą 1999 m. lapkričio 22-29 dienomis.

Pareiškėja pateikė civilinį ieškinį, prašydama priteisti jai kompensaciją dėl neteisėto atleidimo iš darbo. Ji neprašė grąžinti ją į darbą. Lenkijos Užsienio reikalų ministerija žodine nota pareikalavo imuniteto Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijai. 2000 m. rugpjūčio 2 d. Vilniaus apygardos teismas nutraukė bylą dėl jurisdikcijos stokos. 2000 m. rugsėjo 14 d. Apeliacinis teismas paliko šią nutartį nepakeistą. 2001 m. birželio 25 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė galutinę nutartį.

Aukščiausiasis Teismas *inter alia* konstatavo, kad 1993 m. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartyje dėl teisinės pagalbos nėra išspręstas valstybės imuniteto doktrinos taikymo klausimas, kad Lietuva nėra priėmusi jokių įstatymų šiuo klausimu, o nacionalinių teismų praktika dar tik formuojasi. Todėl nagrinėjant valstybės imuniteto taikymo klausimą šioje byloje būtina laikytis bendrų tarptautinės teisės principų, taip pat ir 1972 m. Europos Konvencijos „Dėl valstybės imuniteto“.

Aukščiausiasis Teismas pastebėjo, kad tuo metu galiojusio Civilinio proceso kodekso 479 straipsnyje įtvirtintas absoliutaus valstybės imuniteto principas, tačiau ši nuostata tapo netaikoma praktikoje. Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad tarptautinėje praktikoje susiformavo riboto valstybės imuniteto doktrinos taikymas, kai toks imunitetas taikomas tik valstybės veiklos srityje, susijusioje su suverenumo vykdymu (*acta jure imperii*), o ne valstybės veiklai komercinės ar privatinės teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure gestionis*). Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad Lietuvos įstatymai leidžia taikyti riboto valstybės imuniteto principą. Jis taip pat nurodė kriterijus, kuriuos reikia įvertinti sprendžiant jurisdikcijos klausimą tokiose bylose:

„Byloje nustatyta, ar tarp ieškovės ir Lenkijos Respublikos susiklostė santykiai valstybės veiklos viešosios teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure imperii*), ar valstybės veiklos privatinės teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure gestionis*). Be šio kriterijaus, taip pat taikytini ir kiti kriterijai, kurie padeda [teismui] nustatyti, ar valstybė gali naudotis imunitetu <...> darbo santykių ginčiuose. Konkrečiai, šie kriterijai yra: darbovietės pobūdis, darbuotojo statusas, teismo vietos ir darbo vietos valstybių teritorinis ryšys bei ieškininio reikalavimo pobūdis.

Įvertinus Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos imuniteto prašymą <...>, galima daryti išvadą, kad tarp kasatorės ir Lenkijos Respublikos ambasados susiklostė valstybės tarnybos santykiai, reguliuojami viešosios teisės (*acta jure imperii*), o Lenkijos Respublika šiuo atveju turi teisę pasinaudoti valstybės imunitetu nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos. Tokios išvados pagrindumą patvirtintina ir kiti kriterijai. Vertinant darbovietės pobūdį, konstatuotina, kad ambasados <...> pagrindinės funkcijos yra tiesiogiai susijusios su Lenkijos Respublikos suvereniteto įgyvendinimu. Vertinant darbuotojo statuso kriterijumi <...>, nors tarp šalių buvo sudaryta darbo sutartis, tačiau pati pareigybė, korespondentė – telefonistė, suponuoja tai, kad tarp šalių susiklostė valstybės tarnybos pobūdžio santykiai. <...> Teismui nepavyko gauti duomenų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti kasatorės pareigų apimtį. Todėl sprendžiant pagal pačios pareigybės pavadinimą, kasatorei priskirtos pareigos tam tikru laipsniu padėjo Lenkijos Respublikos valstybei įgyvendinti savo suverenias funkcijas. <...> Taip pat nustatyta, ar darbuotojo darbo vieta yra ta pati, kaip teismo vieta, kadangi vietos valstybės teismas turi geresnes galimybes išnagrinėti tarp šalių kilusį ginčą, nes ginčijamų veiksmų vieta yra toje pačioje valstybėje. Šiuo atveju tenka pripažinti, jog ambasada, nors ir nėra užsienio valstybės teritorija, tačiau priimančios valstybės suverenių galių įgyvendinimas joje labai apribotas (įstatymo „Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso“ 11 straipsnio 2 dalis). Nagrinėjant <...> ieškinio reikalavimo pobūdžio atžvilgiu, tenka pažymėti, kad reikalavimas pripažinti atleidimą iš darbo neteisėtu ir priteisti kompensaciją negali būti vertintinas kaip galintis pažeisti [kitos] valstybės suverenitetą, kadangi toks reikalavimas iš esmės liečia tik ekonominį teisinių santykių aspektą, nes nėra reikalaujama sugrąžinti darbuotoją į tarnybą <...>. Tačiau vien šio kriterijaus pagrindu negalima besąlygiškai teigti, jog Lenkijos Respublika šioje byloje negali pasinaudoti valstybės imunitetu. <...> Pati kasatorė <...> nepateikė [jokių kitų] įrodymų, kurie patvirtintų negalimumą Lenkijos Respublikai pasinaudoti valstybės imunitetu (Civilinio proceso kodekso 58 straipsnis).

Įvertinus nurodytų kriterijų visetą, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos siekį palaikyti gerus santykius <...> ir gerbti suverenių galių lygybės principą tarp valstybių, <...> kolegija daro išvadą, kad [žemesnės instancijos] teismai pagrįstai konstatavo, jog neturi jurisdikcijos šioje byloje“.

Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad žemesnės instancijos teismai nenagrinėjo riboto valstybės imuniteto doktrinos taikymo klausimo. Tačiau šis klausimas buvo tinkamai išnagrinėtas kasacine tvarka. Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad ši nutartis neužkerta pareiškėjai kelio iškelti ieškinį Lenkijos Respublikos teisme.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė ir tarptautinė teisė

Lietuvoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio valstybės imuniteto klausimą. Teismai paprastai šį klausimą sprendžia kiekvienu atveju atskirai, atsižvelgdami į įvairių dvišalių ir daugiašalių sutarčių nuostatas.

1964 m. Civilinio proceso kodekso (galiojusio bylai reikšmingu metu iki 2003 m. sausio 1 d.) 479 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas absoliutaus imuniteto principas:

„Pareikšti ieškinį užsienio valstybei, užtikrinti ieškinį ir nukreipti išieškojimą į užsienio valstybės turtą gali būti leidžiama tikrai kompetentingų atitinkamos užsienio valstybės institucijų sutikimu“.

1998 m. sausio 5 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį byloje *Stukonis prieš JAV ambasadą* dėl neteisėto atleidimo iš darbo JAV ambasadoje Vilniuje ieškinio. Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad 1964 m. Civilinio proceso kodekso 479 straipsnio 1 dalis yra neadekvati, atsižvelgiant į kintančią tarptautinių santykių ir teisės realybę. Aukščiausiasis Teismas pabrėžė tarptautinėje teisėje egzistuojančią tendenciją apriboti bylų kategorijų skaičių, kuriose valstybė galėtų reikalauti imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos. Aukščiausiasis Teismas, *inter alia*, konstatavo:

„Valstybės imunitetas reiškia ne imunitetą nuo civilinio proceso, o imunitetą nuo teismo jurisdikcijos. Teisę kreiptis į teismą garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (30 straipsnis) <...>. Tačiau teismo galimybė apginti ieškovo teises, kai atsakovas yra užsienio valstybė, priklauso nuo to, ar ta užsienio valstybė reikalauja taikyti valstybės imuniteto doktriną. <...> Norint nustatyti, ar ginčas kilo iš santykių, kuriuose galioja valstybės imunitetas, [ar ne], <...> būtina išsiaiškinti teisinių santykių tarp šalių pobūdį. <...>“

Bylai reikšmingos 1972 m. Europos Konvencijos „Dėl valstybės imuniteto“ („Bazelio konvencijos“) nuostatos:

5 straipsnis

„1. Susitarančioji valstybė negali reikalauti imuniteto nuo kitos susitariančiosios valstybės teismo jurisdikcijos, jeigu ginčas kilo iš darbo sutarties tarp valstybės ir asmens, kai darbas turi būti atliktas teismo vietos valstybėje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

- a) bylos iškėlimo metu asmuo yra įdarbinančios valstybės pilietis;
- b) sutarties sudarymo metu asmuo nebuvo nei teismo vietos valstybės pilietis, nei nuolatinis tos valstybės gyventojas; arba
- c) sutarties šalys yra raštu susitarusios kitaip, išskyrus atvejus, kai pagal teismo vietos valstybės įstatymus tos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėjamo dalyko atžvilgiu. <...>“

Konvencijos paaiškinamojoje ataskaitoje nurodyta, kad „darbo sutarčių su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis atveju taip pat reikia atsižvelgti į 32 straipsnį“.

32 straipsnis

„Šioje konvencijoje nėra nieko, kas įtakotų privilegijas ir imunitetą, susijusius su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis bei su jomis susijusių asmenų funkcijų įgyvendinimu“.

Nei Lietuva, nei Lenkija nėra šios Bazelio konvencijos šalys.

Bylai reikšmingu metu Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvencijos projektas, pateiktas JT Generalinei Asamblėjai ((1991), II(2) YBILC 13), numatė, kad:

„Valstybė negali remtis imunitetu <...> tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, atliekamo kitos [priimančiosios] valstybės teritorijoje“.

Tačiau ši nuostata netaikoma, jeigu „teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą“ ir kai „darbuotojas buvo priimtas vykdyti konkrečias funkcijas, artimai susijusias su valstybės valdžios įgyvendinimu“.

2004 m. gruodžio mėn. JT Generalinė Asamblėja priėmė Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvenciją, kurią pasirašyti buvo galima nuo 2005 m. sausio 17 d. Vienas pagrindinių klausimų, kurių turėjo išspręsti Tarptautinės teisės komisija sistemindama šį teisės aktą, buvo susijęs su atvejais, kai valstybės negali remtis imuniteto doktrina su darbo sutartimis susijusioje srityje. Baigiamoji nuostata yra įtvirtinta šios Konvencijos 11 straipsnyje, kuris numato:

„Darbo sutartis

1. Jeigu valstybės nesusitaria kitaip, valstybė negali remtis imunitetu nuo kitos valstybės teismo, kuris kitais atvejais būtų kompetentingas, jurisdikcijos tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, kuris yra ar bus visiškai ar iš dalies atliekamas kitos valstybės teritorijoje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

(a) darbuotojas buvo priimtas į darbą vykdyti konkrečias funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią;

(b) darbuotojas yra:

(i) diplomatinis atstovas - kaip ši sąvoka apibrėžta 1961 m. Vienos konvencijoje „Dėl diplomatinių santykių“;

(ii) konsulinis pareigūnas – kaip ši sąvoka apibrėžta 1963 m. Vienos konvencijoje „Dėl konsulinių santykių“;

(iii) tarptautinės organizacijos nuolatinės atstovybės ar specialiosios atstovybės diplomatinio personalo narys arba priimtas į darbą atstovauti valstybę tarptautinėje konferencijoje,

(iv) bet kuris kitas asmuo, kuriam taikomas diplomatinis imunitetas;

(c) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą;

(d) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens atleidimas iš darbo ar darbo santykių nutraukimas ir įdarbinančios valstybės vadovo, vyriausybės vadovo ar užsienio

reikalų ministro sprendimu toks procesas pakenktų atitinkamos valstybės saugumo interesams;

(e) darbuotojas yra įdarbinančios valstybės pilietis, išskyrus atvejus, kai šis asmuo yra nuolatinis teismo vietos valstybės gyventojas;

(f) įdarbinančioji valstybė ir darbuotojas yra raštu susitarę kitaip, išskyrus atvejus, kai viešosios politikos sumetimais teismo vietos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją teismo nagrinėjimo dalyko atžvilgiu.”

Vienos konvencijos „Dėl diplomatinių santykių“, siejamos su 1964 m. Diplomatinė privilegijų aktu, 1 straipsnyje pateikti šie sąvokų apibrėžimai:

„(a) „atstovybės vadovas“ yra asmuo, kurį atstovaujamoji valstybė įgaliojo vadovauti diplomatinės atstovybės darbui;

b) „atstovybės nariai“ yra atstovybės vadovas ir atstovybės personalo nariai;

c) „atstovybės personalo nariai“ yra atstovybėje dirbantys diplomatinio personalo, administracinio ir techninio personalo bei aptarnaujančiojo personalo nariai;

d) „diplomatinio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, turintys diplomatinį rangą;

e) „diplomas“ yra atstovybės vadovas arba atstovybės diplomatinio personalo narys;

f) „administracinio ir techninio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, dirbantys administracinį ir techninį darbą atstovybėje;

<...>”

SKUNDAS

Pareiškėja, remdamasi Konvencijos 6 straipsniu, skundžiasi teisės į teismą apribojimu, kadangi Lietuvos teismai atsisakė nagrinėti jos ieškinį prieš Lenkijos ambasadą Vilniuje.

TEISĖ

Pareiškėja skundėsi teisės į teismą apribojimu, suteikiant atsakovui valstybės imunitetą. Ji rėmėsi Konvencijos 6 straipsniu, kuris, kiek tai susiję su byla, numato:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> teisingai išnagrinėtų <...> teismas <...>”

Vyriausybė teigė, kad nagrinėjamas ginčas nesusijęs su pareiškėjos „civilinio“ pobūdžio teisėmis, o bylos faktai nepatenka į Konvencijos 6

straipsnio taikymo sferą. Šiuo atžvilgiu, remdamasi byla *Pellegrin prieš Prancūziją* ([GC], pareiškimo Nr. 28541/95, ECHR 1999-VIII), Vyriausybė tvirtino, kad nagrinėjamas darbo ginčas iš esmės susijęs su viešosios teisės reglamentuojamais ryšiais tarp atsakovo – oficialios užsienio valstybės atstovybės – ir pareiškėjos, kuriai buvo patikėtas tos valstybės suverenių funkcijų įgyvendinimas. Bet kuriuo atveju, Vyriausybės nuomone, Konvencija neįpareigoja Lietuvos valstybės suteikti teisinės gynybos priemonių Lenkijos valdžios pažeistoms pareiškėjos teisėms ginti. Teisės į teismą apribojimu pareiškėjai buvo siekiama teisėto tikslo skatinti gerus santykius ir suverenių galių lygybės principą tarp valstybių. Valstybės imuniteto doktrinos pritaikymas šioje byloje negali būti laikomas neproporcingu. Pasak Vyriausybės, tarptautinėje teisėje nėra susiformavusi tendencija riboti valstybės imunitetą su darbo santykiais susijusiose bylose. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė taip pat išreiškė abejonę, ar kokį nors galimą sprendimą pareiškėjos naudai būtų buvę galima įvykdyti prieš Lenkiją, atsižvelgiant į pastarosios atsisakymą pripažinti Lietuvos teismų jurisdikciją. Galiausiai, pareiškėja galėjo kreiptis į Lenkijos teismus. Apibendrinant, pareiškėjos teisė kreiptis į teismą nebuvo pažeista.

Pareiškėja pakartojo, kad pateikdama ieškinį Lietuvos teismuose ji siekė jos atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu ir kompensacijos už tai priteisimo. Jos buvusi darbo sutartis bei ieškinys dėl neteisėto atleidimo iš darbo iš esmės buvo privatinės teisės pobūdžio. Pareiškėja taip pat teigė, kad galimybė kreiptis į Lenkijos teismus buvo nereali, ypač atsižvelgiant į tai, kad jos darbo sutartyje buvo sąlyga, numatanti tokių ginčų nagrinėjimą pagal Lietuvos Respublikos teisę.

Įvertinęs šalių pateiktą nuomonę, Teismas konstatuoja, kad ši pareiškimo dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turi priklausyti nuo nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies požiūriu. Joks kitas pagrindas paskelbti ją nepriimtina nėra nustatytas.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

Skelbia pareiškimą priimtinu, iš anksto nespėdamas dėl bylos esmės.

Vincent BERGER
Kancleris

Boštjan M. ZUPANČIČ
Pirmininkas